

Suhteellinen maisema Esittelytekstejä

Animated Minds:

Fish on a Hook

Dimensions

Obsessively Compulsive

Ahdistusta, agorafobiaa, psykoosi, pakkomielle... Kolmen animaation äänet kertovat tarinoita toisesta todellisuudesta, jonne usein myydään vain menolippuja. Kuvat peilaavat maailmoja, joissa kaikki on toisin – joissa Saddam Husseinista pääsee eroon vain repimällä oman nahkansa ja joissa supermarketin portit vaanivat uhrejaan säälimättöminä kuin lapsuuden pirut.

Fish on a Hook, Dimensions, Obsessively Compulsive. Kolme kohtaloa, nimettömyydessään koskettavampia kuin kuukauden annos tunnustuksellisia tv-keskusteluja. Ohjaaja Andy Glynnne etsi sarjaansa varten haastateltavia suoraan sairaaloista ja toimintakeskuksista. Alusta alkaen oli selvää, että kertojien todellinen henkilöllisyys jää vain tekijöiden tietoon. Matka halki mielenmaiseman on rankkaa katsottavaa, jos olet kerrankin vapissut krapulan kourissa sängyn pohjalla tai miettinyt, tuliko levy sittenkään sammutettua aamulla.

Millaisia olisivatkaan Glynnen visiot maailman mahtavien tajunnantiloista? Kuinka pirstomielisiä kuvia Bush, Blair ja Putin kantavat mukanaan? Sairausluokituksissa heidän houreensa ohittaisivat rivipotilaiden skitsot menen tullen, mutta kollektiiviselle psykoosille ei taida olla tässä elämässä vielääkään hoitajaa. **KL**

Dutch Light

Hollands Licht

Dutch Light -elokuvan lähtökohtana on ollut tietty hollantilaisten mestareiden maalauksille ominainen myyttinen valo ja 1600-luvulla maailmalla levinnyt, taitelijoita Hollantiin houkutelut uskomus, jonka mukaan Hollannissa valo on erilaista kuin muualla maailmassa.

Vaikka ajatus elokuvasta syntyikin maalausten innoittamana, dokumentti ei kuitenkaan rajoitu maalaustaiteeseen vaan hahmottaa kohdettaan jopa luonnontieteen näkökulmasta. Lopulta tieteen ja taiteen kysymykset lähenevät toisiaan: Miten valo toimii? Voiko sen toisintaa – tehtiinpä se sitten laboratoriossa tai kankaalla? Tiedemiehet yrityksineen demonstroida valon, veden ja ilmakehän yhteisvaikutusta luovat voimakkaan kontrastin taidehistorian alalta haastateltuihin asiantuntijoihin.

Dutch Light -elokuvan kameratyö lähestyy perinteisten maalareiden tapaa kuvata eritoten taivasta, valon vaihteluita maiseman yllä ja itse maisemassa. Vanhojen mestareiden taidokkaan värienkäytön korvaa nyt uusin tekniikka: herkin mahdollinen filmi tallentaa aavistuksenomaisetkin sävyeröt myös harmaiden päivien hämärässä valossa. Kyse ei ole vanhan perinteen päihittämisestä, vaan pikemminkin niiden upeiden vaikutelmien tutkimisesta, jotka taiteilijat ovat kyenneet tavoittamaan. Ehkäpä ilman valon ympärille rakentunutta visuaalista kulttuuria olisi valo havaintoamme määrittävänä tekijänä jäänyt meiltä kokonaan pimettiin. **ST&AK**

Einstein's Wife

Keksikö Albert Einstein tosiaan yksin suhteellisuusteorian? Tieteenhistorioitsijoiden haastatteluihin ja arkistomateriaaliin pohjautuvan elokuvan mukaan Einsteinin ensimmäinen vaimo Mileva Maric oli pitkään Einsteinin tärkeä tieteellinen työtoveri ja osallistui myös suhteellisuusteorian kehittämiseen.

Maric oli Einsteinin lailla lahjakas fyysikko. 1900-luvun alkupuolen sukupuoliroolit estävät kuitenkin nuoren naisen mahdollisuudet toteuttaa itseään luonnontieteissä. Maric ei läpäissyt loppukoetta, ja erään haastateltavan mukaan pääsykoelautakunta saattoi reputtaa vaimon, koska ”perheessä oli jo yksi tutkinto”. Yhteinen työ kuitenkin jatkui, ja suhteellisuusteorian sisältäneen käsikirjoituksen tekijöinä olivat alun perin sekä Maric että Einstein, lopullisessa versiossa kuitenkin vain Albert Einstein. Menestyksen myötä Einstein kiisi seminaareissa ja suhtautui vaimoonsa yhä enemmän kuin palvelijaan. Lopulta hän jätti Milevan.

Neuvokkaana naisena Mileva onnistui saamaan korvauksen uhrauksistaan. Hän kiristi avioeron myöntämisen vastineeksi Einsteinia luovuttamaan mahdollisen Nobel-palkinnon rahat. Einstein sai palkinnon vuonna 1921 – ja Mileva noin 121 600 kruunua eli noin 30 000 euroa. **HS**

ErgoN

Hiljaisena leijuvan lumisateen läpi hahmottuvat tyhjän teollisuusmaiseman ääriviivat. Joël Godfroidin kuvaama terässulattamo muistuttaa scifi-fantasioiden maailmaa, jossa koneet ovat ottaneet vallan. Ilmestyksenomaisten koneiden, hiekan ja romun maisema onkin aluksi ihmisistä tyhjä. Vain raskaat magneettikourat ruokailevat romulla. Kaikki liike on koneiden aiheuttamaa, elotonta.

Mekaaninen liike muodostaa kuitenkin kiehtovia kuvioita, kuuma höyry peittää tehtaan salaperäiseen usvaan ja sulattamon hehkuva nielu syöksee ilmaan tulipatsaita ja kipinöitä, joita tehdassalin ihmiset väistelevät. Ihminen on terässulattamossa samaan aikaan ystävän ja vihollisen maaperällä: koneet palvelevat ja tuottavat, mutta samaan aikaan läsnä on niiden uskomaton tuhovoima, joka elokuvassa näkyy sekä raakana voimana että ympäristön tuhoutumisena. Joël Godfroidin hypnoottinen ja visuaalisesti tehokas esikoisohjaus saakin katsomaan koneen ja ihmisen suhdetta uusin silmin. Kumpi on tässä maisemassa niskan päällä? **TLA**

Hymyilevä mies Laughing Man Der Lachende Mann

Tauottomasti tupakoiva mies katsoo haastatteliensa huulillaan hymy, jossa näennäinen vaatimattomuus yhdistyy itseriittoiseen röyhkeyteen. Hyväntuulinen ja kohteliaasti kysymyksiin vastaileva majuri Siegfried Müller nauttii selvästi sekä Pernodistaan että saamastaan huomiosta. Walter Heynowskin ja Gerhard Scheumannin vuonna 1966 tallentamassa haastattelussa Kongo-Müllerina tunnettu fasisti, palkkasoturi ja kommandojoukkojen johtaja kertoo yllättävänkin kiihkottomasti tiestään suureksi sotastrategiksi, jollaisena itseään pitää.

Müller rakentaa puheissaan illuusiota charmikkaasta maailmanmiehestä ja läntisen maailman ja vapauden puolustajasta. Mestarillisesti rytmitetty haastattelu lyö kuitenkin säröjä tähän kuvaan muotoilemalla kysymyksistä tarkkaan harkittuja ansoja Müllerille, joka haastattelun kuluessa selvästi juopuu. Miehen hymyn ja tekojen välille paljastuu kammottava ristiriita, kun salateitse hankittuja kuva- ja äänidokumentteja käytetään todistusaineistona häntä vastaan.

Hymyilevässä miehessä on salaperäistä, jopa hypnoottista vetovoimaa. Kamera tarkkailee lähes yksinomaan Kongo-Müllerin kasvoja, mutta hienovaraisesti etenevän haastattelun avulla poraudutaan Müllerin rakentaman julkisivun läpi suoraan pahamaineisen palkkasoturin mielenmaisemaan. TLA

The Encounter La Rencontre

“Mies kohtaa naisen. Mies kuvaa heidän ensimmäisen vuotensa yhdessä.” Näihin sanoihin Alain Cavalier on tiivistänyt vuonna 1996 valmistuneen elokuvansa tapahtumat. Se jää kertomatta, että päiväkirjamaisen elokuvan mies on Cavalier itse. Henkilöllisyys ei paljastu edes kuvien kautta, sillä miehen ja naisen kohtaamisissa kamera kiinnittää huomionsa ilmeiden sijaan eleisiin ja ruumiinkieleen. Kasvoja ei näytetä.

Cavalierin tarjoamasta kuvakulmasta arkiset tilanteet avautuvat aivan uudella, katsomaan viettelevällä tavalla. Tarkkaillessaan kiehtovasti käsiä, jalkoja, niiden asentoja ja huoneiden yksityiskohtia elokuva vie katsojan karpäseksi kattoon miehen ja naisen keskustelujen ajaksi. Ne paljastavat paljon henkilöiden menneisyydestä, tunteista ja tragedioista, mutta fragmentaarisesti, aivan kuin keskustelijoiden muotokuvaa karkeasti hahmotellen.

Elokuva rakentuu kiinnostavalle jännitteelle, jossa Cavalier samanaikaisesti sekä piiloutuu että päästää lähelle. Le Monden haastattelussa hän onkin todennut, että elokuvaan on upotettu avaimet hänen elämäänsä, ”mutta vieraalla kielellä puhuttuna”. Kuvien kieli kuitenkin avautuu helposti ja tempaa mukaansa kiehtovaan kohtaamiseen kameran ja Cavalierin kanssa. TLA

Landscape

Paysage

Elokuvassaan *Landscape* Pietarin dokumenttistudiossa kasvanut Sergei Loznitsa jatkaa aikaisempien teostensa tapaan dokumenttielokuvan muodon ja elokuvataiteellisten keinojen kehittämistä.

Lähtökohta on äärimmäisen pelkistetty: hidas, keskeytymätön kameran panorointiliike tallentaa filmille maalaiskylän torilla seisoskelevia ihmisiä maisemansa osana. Fragmentaariset keskustelut paljastavat heidän arkiset huolensa ja toiveensa. Kevyt lumisade laskeutuu hahmojen ja rakennusten ylle, tunnelma on odottava.

Määrätietoinen, kellon ehdottomuudella etenevä kertomus tuo meidät yhä lähemmäksi ihmisiä ja synnyttää voimakkaan jännitteen kuvassa näkyvän ja sen ulkopuolisen tilan välille. Suggestiivinen ja tilallisesti monitasoinen äänimaisema on kokonaan jälkikäteen rakennettu.

Loznitsa maalaa freskoon graafisen tarkasti mutta elävästi, ihmisryhmät ja rakennukset piirtyvät värikylläisinä lumen valkoisuutta vasten. Hahmojen piirteistä ja asennoista katsoja voi halutessaan lukea koko Venäjän historian tai nähdä yhteyksiä varhaisrenessanssin mestareiden kuvaamiin ylimyksiin Firenzen tai Venetsian aukioilla. **GG**

Maisemakuvan aikakirja

Vuodesta 1933 näytettiin teattereissa kotimaan matkailun edistämiseksi alkukuvia. Näistä varhaisimpiin kuuluva *Päijännehullut* kertoi tarinan aurinkoisesta järvi-Suomesta ennen sodan varjoja. *Koli, mahtava – kuuluisa* valmistui jo tykkien jyskeessä. Se oli Sibeliuksen musiikkiin viritetty panoraama sotaväsymystä potevalle kotirintamalle.

Jälleenrakentamisen kuvista etsiydyttiin takaisin matkailun pariin *Keski-Suomi kutsuu* -dokumentissa vuonna 1945. *Kolin korkeuksista Saimaan saaristoon* ummisti lopullisesti sodan muistot vuonna 1948.

Teollisuuden edistysusko välittyi ensimmäisen kerran maisemakuviin Kainuun Kiantajoella 1957. *Kiannan vesillä* esittelee kipeästi tervan, uiton ja koskenlaskun nostalgiaa, jonka oli väistyttävä voimayhtiön tieltä.

1960-luvun alussa kohtasi edistysusko ensimmäiset vastakuvansa. *Kitka* tulkitsi Kari Rydmanin musiikin myötä Kitka-kosken vapaata virtaa. *Sompio* siirsi huomion Lappiin, Sompion kylään, Lokan allasraivion keskipisteeseen. *Pohjoisten metsien äännet* sekä *Mies jolla on kahdet kasvot* muotoutuivat ekologisiksi kohtalonkuviksi Sompion ja Luiron vajotessa veden alle 1970-luvulla. **IK**

Olen vapaa Blown in with the Wind

Olipa kerran kalastajakylä Arkangelissa. Nyt se peittyy hiekkaan. Soinan kylä on tämän filosofisen ja visuaalisesti hivelevän, viihdyttävän elokuvan tapahtumapaikka ja päähenkilö. Elokuva kertoo ihmisen olemassaolon ajasta, kaiken katoavuudesta, työstä, ideologisista unelmista ja rakkaudestakin. Se päihdyttää purppuran- ja violetinpunaisilla pilvitaivaillaan, hiekkadyynien harhoilla ja oudonpuoleisten teknisten vempaimien ilmestyksillä. Tämä kaikki tapahtuu aavan meren rannalla, jossa aallot pärskyvät hylättyjen troolareiden luurankoihin.

Elokuvasssa kyläläiset kertovat kasvoillaan elämän suuruuden päivistä, joita arkistokuvat sekä kylän näkymät avartavat. Natalia, säähavaintoaseman nuori, puhelias ja palavasieluinen ”runotyttö” on dostojevskilaisine syyllisyyksineen elokuvan linkki. Muuten se virtaa pakottoman omalakisesti eteenpäin, varioiden teemojaan visuaalisista ja sisällöllistä lähtökuopista käsin.

Gennadi Gorodnin ja Andrei Osipovin elokuvan tyyli on samaa maata aiheensa kanssa. Dramaturgiselta rakenteeltaan se on virkistävä poikkeus. Elokuva kätkee sisäänsä osan Mihail Rommin lyhytelokuvasta Arkangelin troolarikalastuksen suuruuden päivistä. **MHE**

The Ister

Australialaisten David Barisonin ja Daniel Rossin The Ister on ajattelevan ja ajatuksista pitävän ihmisen teos, monitasoinen ja dokumentiksi harvinaisen filosofinen essee-elokuva. Sen lähtökohtana on Martin Heideggerin filosofia, tarkemmin sanoen yksi luentosarja, jonka Heidegger piti vuonna 1942. Se käsitteli saksalaisen runoilijan Friedrich Hölderlinin 1800-luvun alussa kirjoittamaa Ister-hymniä, jonka kautta Heidegger pohdiskeli muun muassa runoutta, teknologiaa, politiikkaa ja antiikin Kreikan ja Saksan suhdetta. Näistä teemoista The Ister -elokuva keskittyy ennen muuta teknologiaan.

Ister on Tonavan vanha nimi, ja Tonavaa pitkin elokuvassa matkataan, vastavirtaan Romaniasta Saksan uumeniin. Joen varrella kohdataan paikkoja, jotka ovat moninaisista merkityksistä raskaina: kreikkalainen temppeli, pommitettuja siltoja, keskitysleiri ja niin edelleen. Ajatuksiin keskittymistä tukeva kuvakerronta on rauhallista kuin suuren joen virtaus. Matkan tekoon lomittuvat pitkät ja haastavat haastattelut, joissa filosofit Bernard Stiegler, Jean-Luc Nancy ja Philippe Lacoue-Labarthe sekä elokuvaohjaaja Hans-Jürgen Syberberg tulkitsevat ja kommentoivat Heideggeria. **MR**

Ulysse

Elokuva *Ulysse* sai alkunsa Agnès Vardan löytäessä ottamansa valokuvan vuodelta 1954. Meren rannalle Vardan malleiksi ovat asettuneet alastomat hahmot, mies ja pieni poika, joka saa elokuvassa nimen Ulysse. Mies, selin kameraan, katsoo merelle. Poika istuu rantakivikossa. Heidän edessään makaa kuollut vuohi, groteskilla tavalla mädätessään pöhöttyvä raato.

Tämä tunnelmaltaan outo valokuva aloittaa ja päättää elokuvan. Näiden välissä *Ulysse* lähtee ohjaajan kertojan äänen johdattelmana kysymään tuota yksittäistä otosta lähes kolmenkymmenen vuoden takaa, kuten myös valokuvaa yleensä: Mitä on valokuva? Mitä on valokuvan muisti?

Kumpikaan kuvan miehistä ei muista kuvaa. Katsoessaan valokuvaa he eivät tunnista itseään siinä. Valokuva kuitenkin näyttää sen tosiasian, että he olivat tuolloin tuossa paikassa, vaikka muisti toimii toisin.

Elokuvan aloittaa itsepäinen yritys saada haastateltavat muistamaan. Mutta heidän kieltäytyttyään muistamasta mitään teos ei kuitenkaan lopu vaan ottaa tämän tilanteen lähtökohdaksi aloittaen ajatelmien, oman odysseiansa muistikuvista uutisiin ja tosiasioista myytteihin. Yksittäinen kuva tuo esiin eron henkilökohtaisen ja julkisen muistin välillä sekä avaa muistamisen ja unohtamisen suhteen. **ST&AK**

Vertical Features Remake

Kuvataiteilijana ja kirjailijana aloittanut Peter Greenaway on elokuvahistorian omaperäisimpiä elokuvantekijöitä, jonka varhaiset lyhytelokuvat hakevat vertaansa kokeellisen elokuvan parnassolla.

Maisema on tärkeä elementti Greenawayn elokuvanteossa, jossa strukturalismi ja narratiivisuus kohtaavat. Englantilaisesta maisemasta ohjaaja on sanonut, että ”Englannissa lähes joka maatilakalle on astuttu tuhat kertaa; meillä ei ole erämaata eikä mitään läheskään erämaan kaltaista. Luultavasti se on eniten maalattuja, piirrettyjä ja valokuvattuja maisemia maailmassa, ja elokuvassa *Vertical Features Remake* kyse oli paljolti tästä perinnöstä”.

Elokuva kertoo, kuinka fiktiivinen julkisrahoitteinen Pelastamis- ja entisöimisinstituutti yrittää rekonstruoida kokeellisen lyhytelokuvan *Vertical Features*, jonka on tehnyt muuan Tulse Luper (Greenawayn alter ego?). Huvittavan oppineiden väittelyjen ja pohdintojen säestyksellä valmistuu neljä uutta versiota kadonneesta teoksesta, jonka aiheena on ”englantilaisen maiseman pystysuorat piirteet”! Elokuvasta on sanottu, että se on kuin leikkisä parodia akateemisesta teoretisoinnista maalitauluna koko brittiläinen elokuvakulttuuri. EM

Windows

Greenaway on kuvannut ystävänsä talon sisältä ikkunoita ja niiden läpi maisemanäkymiä. Valkokankaalle heijastuu palasia kauneinta englantilaista maaseutua. Samalla miesääni lukee kuivakkaan asiallisesti tilastotietoja 37 ihmisestä, jotka kaikki kuolivat pudottuaan ikkunasta – miehiä, naisia, lapsia, eri aikoihin ja eri tavalla, kuka vahingossa kuka työnnettynä! Tilanteen absurdiutta alleviivava musiikkivalinta: teosta rytmittää cembalolle sävelletty klassinen kappale, Jean-Philippe Rameaun ”La poule” (Kana).

Neljäminuuttinen valedokumentti on Greenawayn reaktio häntä askarruttaneisiin tietoihin poliittisista murhista, jotka tehtiin heittämällä ihminen ikkunasta Etelä-Afrikassa apartheidin aikaan. ”Uskon siinä yhdistyvän kaiken sen, minkä olen jälkeinpäin tehnyt: siinä on tilastoja, se on hyvin eklektinen, siinä käsitellään maisemaa hyvin runollisella tavalla ja siinä puhutaan kuolemasta – neljä ominaispiirrettä, joissa olen siitä lähtien aina pitäytynyt”, Peter Greenaway on sanonut *Windows*-lyhytelokuvastaan sisäisen sielunmaisemansa paljastaen. **EM**